

Oud-hoogleraar Stefan van Baars
over baggeren en dijken:

'ER IS IETS FUNDAMENTEEL MIS IN NEDERLAND'

In Twente verzakken honderden huizen na baggerwerkzaamheden in en rond het Twents kanaal. Woningen achter de Lekdijk kampen met hetzelfde euvel sinds een deel van de dijk is versterkt. Stefan van Baars, voormalig hoogleraar grondmechanica en funderingstechniek, schiet de gedupeerden te hulp en zet zijn tanden in beide dossiers.

TEKST DORINE VAN KESTEREN
FOTOGRAFIE JEAN MICHEL ANDRÉ

'Onder het mom van marktwerking en privatisering wordt inhoudelijke expertise in Nederland al enkele decennia weggemaneuvreerd bij de overheid'

December 2020. Stefan van Baars stapt in de auto en rijdt van zijn huis in Zuid-Frankrijk naar Twente. In de krant heeft hij gelezen over de problemen bij het kanaal Almelo-De Haandrik. Honderden huizen zijn daar verzakt nadat de provincie Overijssel werkzaamheden aan het kanaal heeft laten verrichten. Van Baars wil er eens poolshoogte nemen. Hij gaat op de bonnefooi, het enige wat hij heeft is het adres van een voormalig voorzitter van de stichting waarin de getroffen bewoners zich hebben verenigd. Eenmaal op zijn bestemming belt hij aan, legt uit wie hij is en nog voordat hij is uitgesproken, zegt de man die de deur opent: komt u alstublieft binnen. "We hebben uitgebreid met elkaar gepraat en ik ben bij talloze bewoners thuis gaan kijken. Nou, daar heb ik in één dag meer schade gezien dan in mijn hele carrière", zegt Van Baars ruim een half jaar later.

Uitbaggeren

De provincie heeft het Twents kanaal in 2011 en 2012 verdiept om het geschikt te maken voor zwaardere schepen, tot wel 1.000 ton. Rond 2013 begon de ellende in 360 huizen in de buurt: kelders liepen onder, muren scheurden, schimmel tierde welig en vloeren en funderingen verzakten. De eigenaren veronderstelden dat dit iets te maken moest hebben met de baggeractiviteiten in en rond het kanaal. In reactie op de klachten liet de provincie Deltares onderzoek doen. Dat kwam tot de conclusie dat een causaal verband tussen de werkzaamheden en de schade niet zeker is.

Van Baars, die de zaak met stijgende verbazing bezag, vroeg alle stukken op, deed onderzoek ter plaatse en schreef vervolgens drie rapporten. Volgens hem is het op alle fronten misgegaan: bij het ontwerp, de vergunningverlening, de uitvoering én het toezicht. "De provincie had de regie niet en de gemeenten waar het kanaal doorheen loopt, waren razendsnel met hun vergunningen. De grondsamenstelling? De waterdichtheid van het kanaal? De gevolgen van het uitdiepen voor de omgeving? Nooit deugdelijk onderzocht. Uiteindelijk is de bodemlaag door het baggeren beschadigd. Daardoor is piping ontstaan en lopen er ondergrondse waterstromen onder de huizen door. De damwanden waren niet berekend op al dat uitbaggeren, zodat deze lettelijk omvielen. Verder moesten de damwanden volgens de vergunning worden verankerd met grout- en schroefankers, maar in de praktijk zijn er goedkopere klapankers gebruikt, die grote verzakkingen kunnen veroorzaken bij het openklappen. Kennelijk is daar nooit toezicht op gehouden. En dit >

is nog maar een kleine greep uit alle missers.”

Vrij man

In zekere zin staat Van Baars buiten de gevestigde orde. Hij maakt geen deel uit van het bestuurlijke en ambtelijke circuit en is niet direct of indirect verbonden aan een onderzoeks- of ingenieursbureau dat regelmatig door de overheid wordt ingeschakeld. Na zijn studie civiele techniek ('Ik deed twee richtingen, zowel waterbouw als grondmechanica. Een prachtige combinatie voor een land als Nederland') en promotie werkte Van Baars bij de overheid, in het bedrijfsleven en bij de TU Delft. Later werd hij hoogleraar grondmechanica en funderingstechniek aan de Universiteit van Luxemburg. Eind 2018 stopte hij daar en sindsdien leeft hij van de rente op zijn spaargeld in zijn zelfgebouwde woning tussen Avignon en Nîmes. Dit alles maakt hem een vrij man in de weg- en waterbouwwereld, iemand die de positie, tijd en financiële ruimte heeft om zich belangeloos bezig te houden met misstanden die hem vakmatig interesseren. "Na 8,5 jaar hooglerschap merkte ik dat het tijd werd voor iets anders. Ik wilde de vrijheid hebben om na te denken over wat ik verder nog wilde doen. Je hebt maar één leven en niemand denkt op zijn sterfbed dat hij liever wat meer had willen werken.

Om te beginnen heb ik dus mijn eigen huis ontworpen, dat volledig door de zon wordt verwarmd.”

Verkeerde technieken

Een ander hoofdpijndossier waar Van Baars zijn tanden in heeft gezet, is de Lekdijk. Daarvan is het deel tussen Kinderdijk en Schoonhovenseveer – een lengte van 10 kilometer – tussen 2013 en 2018 versterkt onder het Hoogwaterbeschermingsprogramma. Sindsdien kampen woningen achter de dijk met ernstige verzakkingen en scheurvorming. "Bij de dijkversterking zijn verkeerde technieken toegepast, zoals diepwanden en boorpalen. Langs die palen zijn kieren ontstaan, waardoor er grondwater naar boven lekt vanuit de diepe zandlaag die in open verbinding staat met de Lek. Het gevolg is dat de omwonenden schade oplopen aan hun huis. Bovendien is de dijk niet meer veilig: hij is als het ware lekgeprikt en het achterland kan opbarsten omdat de hoge waterdruk van de Lek langs de boorpalen kan doordringen in zandlagen die tussen de klei- en veenlagen zitten ingesloten.”

Waarom kon het twee keer zo misgaan?

“Door een gebrek aan deskundigheid. Onder het mom van marktwerking en privatisering wordt inhoudelijke expertise in Nederland al enkele decennia weggemanoeuvreed bij de

overheid. Daarvoor in de plaats komen er managers, die alles uitbesteden aan de markt. Ik weet nog dat ik eind jaren negentig werkte bij het ingenieursbureau van Rijkswaterstaat. Op een dag kwam mijn nieuwe chef, een elektrotechnisch ingenieur, tijdens de lunchpauze bij me zitten en vroeg aan mij of ik hem het verschil tussen boortunnels en zinktunnels wilde uitleggen. Toen schrok ik en dacht: als jij mijn chef bent op een afdeling die is gespecialiseerd in tunnelbouw, dan hoor jij hier niet of hoor ik hier niet. Niet lang daarna werd ik universitair docent in Delft.”

Is dit niet te kort door de bocht? Bij waterschappen, provincies en gemeenten werken toch ook mensen die weten waar ze het over hebben?

“Er speelt nog een ander probleem. De overheid heeft een andere rol gekregen in de publiek-private samenwerkingsconstructies (PPS) die zij tegenwoordig vaak aangaat bij grote infrastructurele projecten. De deelnemende marktpartijen – de aannemer en het ingenieursbureau – hebben hierbij de vrijheid om het ontwerp en de uitvoering naar eigen inzicht vorm te geven. De overheid bemoeit zich niet met de inhoud: tijdens de ontwerpfasen heeft zij geen zicht op de berekeningen, risicoanalyses en onderliggende afwegingen, ze heeft geen macht over

‘Ik hoop dat mijn werk het bestuur, het systeem, het beslissende zetje geeft om het zelf op te pakken’

het proces en kan niet tussentijds ingrijpen, omdat het PPS-contract leidend is. Het risico is dus levensgroot dat de marktpartijen zich vooral door hun eigen (financiële) belangen laten leiden.

Ook het politieke systeem helpt niet mee. Het duurt vaak lang voordat geluiden van burgers doordringen tot het bestuur. Hun problemen en klachten worden eerst weggewuifd en gebagatelliseerd. Gedeputeerden, wethouders en dijkgraven hebben een zittingstermijn van vier of zes jaar – voordat zij weten wat er speelt, zijn ze weer weg. Weinig bestuurders hebben de neiging om een langere tijdshorizon te hanteren.”

Hoe gaat het nu verder bij het Twentekanaal en bij de Lekdijk?

“In Twente doet Deltares een verdiepend onderzoek. In het eerste onderzoek gooiden zij het op veenoxidatie, wat heel vreemd is, aangezien de woningen niet op veengrond staan en veenoxidatie een proces van jaren is. Zelf ben ik bij het vervolgonderzoek betrokken als lid van de groep externe experts die de resultaten op verschillende momenten toetst. Maar het zal nog een heel getrek en geduw worden om Deltares de juiste kant op te krijgen. Hun recente uitspraken tonen niet aan dat ze openstaan voor andere denkrichtingen. Bij de Lekdijk heeft waterschap Rivierenland >

‘Bij het Twentekanaal zijn zes petten beland op het ene hoofd van de provincie’

'Je hebt maar één leven en niemand denkt op zijn sterfbed dat hij liever wat meer had willen werken'

Stefan van Baars (1968) studeerde civiele techniek aan de TU Delft. Hij promoveerde summa cum laude aan dezelfde universiteit en deed postdoctoraal onderzoek aan de Universiteit van Sidney. Daarna werkte hij als consultant voor ingenieursafdelingen van de overheid en aannemers, als universitair docent aan de TU Delft en als hoogleraar aan de Universiteit van Luxemburg. Toen hij in 2018 stopte als hoogleraar in Luxemburg, kreeg hij van de universiteit een Honorary Professorship.

Deltares opdracht gegeven om een onderzoek te doen naar mijn bevindingen, en ook daar houd ik mijn hart vast. De twee onderzoeken moeten voor de zomer klaar zijn.

In beide dossiers is het zonneklaar dat de schade geen toeval is: deze is ontstaan ná de werkzaamheden en alleen in woningen die langs het kanaal of de dijk staan. Ik hoop dat mijn werk het bestuur, het systeem, het beslissende zetje geeft om het zelf op te pakken. In Twente zijn ze goed bezig, daar zit een gedeputeerde die begrijpt dat hij nú in actie moet komen, dat er een einde moet komen aan de jarenlange onrust. Huizen staan daar in de stutten, sommige mensen zitten in een echtscheiding door alle spanningen, andere mensen hebben financiële problemen omdat hun huis onbewoonbaar is en ze zowel hypotheeklasten als de huur van een woning elders moeten betalen. De provincie heeft de afgelopen tijd schade-experts gestuurd naar de getroffen huishoudens om de schade in kaart te brengen. Er zijn verschillende opties: vergoeding van reparatie van de schade en in ernstiger

gevallen opkoop van het huis of sloop en herbouw op dezelfde plek."

Wat kunnen we hiervan leren?

"Dat er bestuurlijk iets fundamenteel mis is in Nederland. Die fout kunnen we repareren door taken en verantwoordelijkheden niet meer allemaal bij één partij neer te leggen. Bij het Twentekanaal zijn zes petten beland op het ene hoofd van de provincie: ontwerp, uitvoering, vergunningverlening, controles tijdens de bouw, onderzoek naar de schade én bepalen wie welke schadevergoeding krijgt. Dat moet je uit elkaar trekken!

Hoe is het bijvoorbeeld mogelijk dat de 'dader' zelf de deskundige inschakelt die moet beoordelen wie de schade heeft veroorzaakt? Als een bureau dat wordt ingehuurd voor omzet en opdrachten flink afhankelijk is van de overheid, in hoeverre kun je dan spreken van onafhankelijkheid? Verder is het noodzakelijk om deskundigheid terug te brengen bij de overheid en een einde te maken aan PPS-contracties, zodat de markt haar geen knollen voor citroenen meer kan verkopen."

Wat drijft u? U kunt ook lekker in de zon gaan zitten op uw mediterrane terras.

"Een hoogleraar moet niet alleen kennis ontwikkelen en studenten lesgeven en begeleiden, maar heeft ook een maatschappelijke taak. En die houdt in mijn geval in dat ik burgers help die klemzitten in een situatie die de samenleving zelf niet weet op te lossen. Als overheid kan je een burger compleet kraken. Je zet er gewoon een groot ambtenarenapparaat tegenover, flink wat juristen en een bureau dat zegt dat je niets fout hebt gedaan. Vroeg of laat bezwijkt een burger, omdat die simpelweg niet dezelfde middelen en mogelijkheden heeft."

Wordt u er niet moedeloos van?

"Natuurlijk! Het is frustrerend tot en met. Je kunt gelijk hebben, maar gelijk krijgen is iets heel anders. Dat weet ik bijvoorbeeld ook nog van de zaak rond de dijkdoorbraak bij Wilnis in 2003. Ik kreeg gelijk over de oorzaak – door de droogte was het veen lichter geworden en gaan schuiven – maar het waterschap was volgens

de rechter niet aansprakelijk voor de schade van de inwoners. En vorig jaar vocht ik samen met een belangengroep tegen vervanging van de monumentale Markermeerdijk. Dat is zo onnodig, omdat deze dijk de storm van 1916 heeft gehouden, terwijl er toen nog geen Afsluitdijk en Houtribdijk waren.

Tja, soms ben ik moe van het strijden. Zeker ook omdat er in de pers weleens reacties van de overheid staan waarvan de honden geen brood lusten. Zo leek het in eerste instantie alsof de provincie Overijssel niets met mijn onderzoek zou gaan doen. 'Dat rapport vegen we van tafel, allemaal onzin, staat niks nieuws in', las ik toen. Dat is heftig – ik ben ook maar een mens."•